

Risale-i Nur'un Tefsir, Din Psikolojisi ve Lisandaki Tecdidini

Ali Feriadaođlu

Özet

Eşyaları, teknik-teknolojik cihazları, çeşitli aletleri, ulaşım ve iletişim vasıtalarını, evlerimizi yenileriz. Fen (teknik) ve sosyal alanlara ait bilgilerimizi yenilediğimiz gibi bu sahalara ait geçmiş yıllardaki bilgileri yeni keşif ve gelişmelere göre yenileriz. Yenilenme, tecdid kanunu ruhumuz / duygularımız, tabiatımız, manevî hayatımızda da gerçekleştirmemiz gereken en temel bir olgulardan birisidir. Biz bu çalışmamızda, Risale-i Nur'un, tefsir, meal / tercüme ve din psikolojisi tefsiri zaviyelerinden getirdiği tecdid yönlerini ele almaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler

Tecdid, tefsir, tercüme, meal, din psikolojisi, dil

Kainatta tecdid/yenilenme kanunu

Tecdid, yenilenme, tekâmül ve gelişme; kainatın her alanında, her şeyde ve her yerde geçerli olan İlâhî bir kanundur. Maddî manevî tüm varlık ve unsurların bir özeti, "misal-i musağğarı" minyatürü, bir parçası olan insanda da "yenilenme/teceddüd meylî" kanunu caridir.

Eşyaları, teknik-teknolojik cihazları, çeşitli aletleri, ulaşım ve iletişim vasıtalarını, evlerimizi yenileriz. Fen (teknik) ve sosyal alanlara ait bilgilerimizi yenilediğimiz gibi bu sahalara ait geçmiş yıllardaki bilgileri yeni keşif

“İçtihad”; Kur’ân
ve Sünnet-i
Seniyye’den
hüküm
çıkarmaktır.

Tecdid:
manevîsahalarda
yenileme, tamir,
orijinaliteyi
muhafaza
ederek ve çağdaş
açıklamalar
yaparak dini
aslına göre
yorumlamak
demektir.

Hakîkati tebliğ ile
neşreden; hurafe
ve bid’atleri
temizleyen,
Kur’ân ve

Sünnet’in ölçü ve
prensiplerini ihya
edenlerin İslâm
literatüründeki
adı, müceddiddir.

ve gelişmelere göre yenileriz. Yenilenme, tecdid kanunu ruhumuz/duygularımız, tabiatımız, manevî hayatımızda da gerçekleştirmemiz gereken en temel bir olgulardan birisidir. Biz bu çalışmamızda, Risale-i Nur’un, tefsir, meal/tercüme ve din psikolojisi tefsiri zaviyelerinden getirdiği tecdid yöntemlerini ele almaya çalışacağız.

İslâm’da tecdid, müceddid

Fıtrat (yaratılış) kanunu; yenilenme, tekamül, gelişme üzerine cereyan eder. Fıtrat dini olan İslâmiyet de; durağan, statik, donuk, dogmatik olmadığından tecdid kapılarını kıyamete kadar açık tutar. Bu, cihanşumullüğünün de bir yansımasıdır. İslâmiyet, bütün asır, mekân, toplum, meslek ve meşreplere hitap edecek; ihtiyaçlarını karşılayacak kudrettedir.

Kur’ân-ı Azimüşşan; yüzlerce ayetiyle insanı maddî-manevî yenilenme ve gelişmeye yönlendirir. (Yasin, 68., En’am, 80., Gâşiye Sûresi, 88:17., vd.) Peygamber Efendimiz’in de (asm) “İmanınızı Lâ ilâhe illâllah ile yenileyiniz.” (Müsned, 2:359; el-Münziri, et-Terğib ve’t-Terhib, 2:415; Hâkim, el-Müstedrek, 4:256; el-Heysemî, Mecmeu’z-Zevâid, 1:52.) direktifi buna yöneliktir.

“Zamanın değişmesiyle ahkâm/hükümler de değişir” hakikatince, her çağın, her toplumun, her bölgenin hükmü farklıdır. Dolayısıyla, zamanla aşırılık, hurafe ve bid’alara düşen insanlığı “sırat-ı mustakim” çizgisine çekmek; gelişen ve değişen dünya şartlarına adapte etmek için İslâm’ın hükümlerini ortaya koymak gerekmektedir.

Bu vazifeyi de müçtehidler, müceddidler ifa edeceklerdir. Buna tecdid/yenileme denilir. Bu hakikate, mealen, “Alimler peygamberlerin varisleridir.” hadis-i şerifiyle de işaret edilir. (Keşfü’l-Hafa, 2:1745.)

İşte, tecdid, teceddüt, içtihad, müçtehid, müceddid mefhumları bu hakikati ifade eder.

“İçtihad”; Kur’ân ve Sünnet-i Seniyye’den hüküm çıkarmaktır. Tecdid; manevîsahalarda yenileme, tamir, orijinaliteyi muhafaza ederek ve çağdaş açıklamalar yaparak dini aslına göre yorumlamak demektir. Hakîkati tebliğ ile neşreden; hurafe ve bid’atleri temizleyen, Kur’ân ve Sünnet’in ölçü ve prensiplerini ihya edenlerin İslâm literatüründeki adı, müceddiddir.

Kur’ân’da mealen, “Ey iman edenler! Allah’a itaat edin. Peygamber’e itaat edin ve sizden olan ulu’l-emre de.” Ayetinde (Nisâ Suresi, 59.) müceddid ve müçtehitlere işaret edilir. Şu hadis-i şerif de direkt müceddidlerden haber verir: “Muhakkak ki Allah, bu ümmete her yüz sene başında dinini yenileyen bir müceddid gönderir. (Ebû Dâvûd, Melâhim, 1.)”

Bediüzzaman, “müceddidlik, müçtehidlik” meselesini şu ifadeleriyle ortaya koyar:

• Her asırda dine ve imânâ tam hizmet eden müceddidler geldikleri gibi, bu acip ve komitecilik ve şahs-ı mânevî-i dalâletin tecavüzü zamanında bir şahs-ı mânevî müceddid olmak lâzım gelir.¹

• “Bu zaman hem imân ve din için, hem hayat-ı içtimâî/sosyal hayat

ve şeriat için, hem hukuk-u amme/genel hukuk ve İslâm siyaseti için gayet ehemmiyetli birer müceddid ister.²

Müceddid ve Risale-i Nur

Günümüzün en büyük müçtehid, müceddidi olarak Bediüzzaman Said Nursî, “tecdid ve müceddidlik” meselesinde de bir yenilik getirmiştir. “Şahıs” bazlı bir irşad ve tebliğ metodu yerine kitap merkezli (Risale-i Nur), şahs-ı manevîye, cemaate, prensiplere dayalı bir yapılanma getirmiştir. Bununla ilgili orijinal ifadelerinden bazıları şöyledir:

“Tecdid özelliği bütün kıymet Kur’ân-ı Hakîmin mânâsı ve hakikatli tefsiri olan Risale-i Nur’a aittir.”³

“Esrar-ı Kur’âniyeye ait yazılan Sözler, şu zamanın yaralarına en münasip bir ilâç, bir merhem ve zulûmatın tehcümatına maruz heyet-i İslâmiyeye en nâfi bir nur ve dalâlet vâdilerinde hayrete düşenler için en doğru bir rehber olduğu itikadındayım.”⁴

- Risale-i Nur Müceddiddir.⁵
- Risale-i Nur, Peygamberin (asm) varisidir.⁶
- Risale-i Nur, bu zamanın bir mehdîsi ve müceddididir.⁷

Tecdid ve Risale-i Nur

Risale-i Nur’dan birkaç bahis okuyan veya dinleyen, hem üslubu, hem de muhtevası yönünden Risale-i Nur’un farklı bir eser olduğunu anlar. Tetkik edildiğinde ise, İslâm’ın her meselesini tecdid edip/yenileyen çok yönlü bir tefsir olduğu görülür.

Risale-i Nur, insanı, ruhlar aleminden alarak, “Rahm-ı mâderden, gençlikten, ihtiyarluktan, kabirden, berzahdan, haşirden, (mizandan/hesaptan) köprüden (Sırat) geçen ebedü’l-âbâd yolunda” devam eden yolculuğunun yol haritasını çıkarır.

Başta tevhid olmak üzere iman esasları, ibadetler, ukubat (ceza hukuku) ahlâk, gibi Müslümanları; onun da ötesinde insanlığı ilgilendiren bütün meseleleri tecdid etmiştir. Tefsir, hadis, kelam, tasavvuf, hikmet (felsefe) ruhiyat (psikoloji), içtimâî, siyâsî ilimleri -literatüründe geçen ne kadar anahtar kelime ve mefhum varsa hepsini kullanarak- yeni bakış açıları ile değerlendirmiş ve yeni açılımlar getirmiştir.

Diğer taraftan, insan, hayat, (kalp, akıl, hafıza vs. göz, kulak, dil, mide, zahiri ve batını duygular, duyular, organlar ve işlevleri), ilim, eğitim, ahlâk, hukuk, aile, çocuk, kadın, erkek, ümit, aşk, şevk, ihlas, uhuvvet (kardeşlik), tarikat, cemaat, millet, milliyet, din-devlet, meşveret, meşrutiyet/demok-

Günümüzün en büyük müçtehid, müceddidi olarak Bediüzzaman Said Nursî, “tecdid ve müceddidlik” meselesinde de bir yenilik getirmiştir. “Şahıs” bazlı bir irşad ve tebliğ metodu yerine kitap merkezli (Risale-i Nur), şahs-ı manevîye, cemaate, prensiplere dayalı bir yapılanma getirmiştir.

2. Bediüzzaman Said Nursî, *Kastamonu Lâhikası*, Yeni Asya Neşriyat, İst. 2001 s. 342.

3. Bediüzzaman Said Nursî, *Mektubat*, Yeni Asya Neşriyat, İst. 2001 s. 377.

4. Bediüzzaman Said Nursî, *Mektubat*, Yeni Asya Neşriyat, İst. 2001 s. 27.

5. Bediüzzaman Said Nursî, *Sikke-i Tasdik-i Gaybi*, Yeni Asya Neşriyat, İst. 2001 s. 11

6. Bediüzzaman Said Nursî, *Tarihçe-i Hayat*, Yeni Asya Neşriyat, İst. 2001 s. 549

7. Bediüzzaman Said Nursî, *Barla Lahikası*, Yeni Asya Neşriyat, İst. 2001 s. 103.

*Risale-i Nur'un
birinci özelliği bir
tefsir olmasıdır.
Dolayısıyla
öncelikle
Kur'an yorumu
olan tefsiri
tecdid ettiğini
söyleyebiliriz.
Bediüzzaman,
Kur'an'dan
uzaklaşan
Müslümanların
ona dönüşünü
sağlamak için
tefsire yeni bir
metot, yeni
bir üslup ve
yeni bakış açısı
getirmiştir.*

rasi, hürriyet, hoca-talebe, şeyh mürid, keramet (oluşumu, vartaları), arz/dünya (hayvan, nebat, nesne), sema (güneş, ay, yıldız), sanat, edebiyat, müzik, resim, ahirzaman, kıyamet, Mehdi-Deccal, doğu, batı, Avrupa, Asya, Amerika vs., vs... gibi kavramları ele almış, yeni bir bakış açısı ile bunları değerlendirmiştir. Toplumun bütün katmanlarına hitap ederek onlara bakışı yenilemiştir: Çocuklar, gençler, hanımlar, ihtiyarlar, hastalar, müttakiler/dindarlar, ilim adamları, idareciler/siyasetçiler, avam, havas... İnananlar-inanmayanlar, münafıklar, gayr-i Müslimler (Hıristiyan, Yahudiler...) Kur'an'ın bahsettiği, insanlığı ilgilendiren ne kadar mefhum varsa hepsine yeni bir bakış açısıyla bunları Kur'an merkezli yorumlamıştır.

Risale-i Nur, "din-milliyet, etnik köken ve coğrafyasına" bakmaksızın fertlerin ve toplumların içine düştüğü bunalımlardan kurtulma yollarını gösterir. Sosyal bir varlık olmanın gereği; birlikte yaşama ve hareket etmenin prensiplerini orijinal ve ikna edici bir üslupla ortaya koyar. Ardından dinleri, milliyetleri, cemiyetleri, inançları cihanşumûl/evrensel bir kucaklayıcılıkla ele alır. Dinlerarası, inançlararası, mesleklerarası ve meşreplerarası diyalog, dayanışma, bilgi ve fikir alışverişininin metotlarını çağdaş bir anlayışla geliştirir.

Risale-i Nur'un tefsir ilmindeki tecdidini

Risale-i Nur'un birinci özelliği bir tefsir olmasıdır. Dolayısıyla öncelikle Kur'an yorumu olan tefsiri tecdid ettiğini söyleyebiliriz. Bediüzzaman, Kur'an'dan uzaklaşan Müslümanların ona dönüşünü sağlamak için tefsire yeni bir metot, yeni bir üslup ve yeni bakış açısı getirmiştir. Öncelikle, tefsiri olumsuz yönde etkileyen birçok sebebi teşhis ile ortadan kaldırır:

● İsrailiyattan gelen müzahrefat ve hurafeleri, Yunan felsefesinden, başka dinlerden ve yerel kültürlerden gelen yorumlardan, "Kur'an aklın ve naklin tezkiyesine muhtaç değildir."⁸ diyerek arındırır.

● Terğib ve terhib gibi, Kur'an'ın Müslümanlar tarafından yanlış anlaşılmasına sebep olan unsurlara "Mübalâğa ihtilalcidir" diyerek dengeli bir bakış açısı getirir.

● Karıştırılan hakikat ile mecazın asliyetlerini ortaya koymuştur.

● İfrat ve tefrit yorumlara denge getirmiştir.

● Kur'an'ın en büyük tefsiri Kur'andır. Onun dışında ilk, en geniş, en orijinal, en mükemmel tefsir hadis-i şerif, Sünnet-i Seniyye'dir.

● Çok yönlü olan Kur'an'ı bir şahıs yalnız başına kemaliyle tefsir edemez. Ancak bir şahs-ı mânevî bütün ilimlere haiz olarak yorumlayabilir.⁹

Muhakemat ve İşaratü'l-İcaz

Bediüzzaman, Muhakemat isimli eseriyle tefsire giriş yapmış. Tefsirlerin usul, üslup ve metotlarını en ince detaylarına kadar nazara vermiştir. Kur'an ve Hadis'i hakikat, belâgat sanatları ve itikat esasları çerçevesinde anlamının metotlarını, prensiplerini, formüllerini ihtiva eden harika bir

8. Bediüzzaman Said Nursi, *Muhakemat*, Yeni Asya Neşriyat, İst. 2001 s. 18
9. Bediüzzaman Said Nursi, *İşaratül İcaz*, Yeni Asya Neşriyat, İst. 2001 s. 13

eser olan Muhakemat, Bediüzzaman'ın tabiriyle, "İşaratü'l-İcaz tefsirinin girişi, mukaddimesidir."

Muhakemat, 19. asra kadar, İslâm âlimleri tarafından yazılan tefsir, kalam, tasavvuf, ahlâk ve sair eserlere giren birtakım farklı düşünceleri, yanlış yorum ve değerlendirmeleri, İsrailiyyatı; yani İslâm'dan olmayıp Yahudi, Hıristiyan ve sair din ile kültürlerden giren muzahref, yani, doğru ile yanlışların karışık olduğu bilgileri ve rivayetleri ilmi metotlarla tahkik edip akıl, mantık süzgecinden geçirmiş, okuyucuya sunmuştur. Keza, Batı felsefe ve kültür kaynaklarından etkilenen İslâm filozoflarının da kabul ettiği bir derin ve yanlış düşünce ve görüşler de yine İslâm akidesinin, inancının ince ayarından geçirilerek, hassas mihengine vurularak Kur'ân ve Sünnet-i Seniyye ışığında ulemanın, havassın istifadesine takdim edilmiştir. Diğer bir ifadeyle Muhakemat, çağın ihtiyacına ve ilmi birikimine uygun bir tefsir sistematığının girişidir.

İşaratü'l-İcaz isimli eseri ile de Muhakemat'ı açarak, Kur'ân mucizeliğini harflere, en ince detaylarına kadar ispat ve izah etmiştir.

Tefsir çeşitleri: Dirayet ve Rivayet

Çeşitli tefsirler vardır. En çok bilinen, üzerinde durulan tefsir çeşidi, "rivayet ve dirayet (işari)" tefsirdir. Onların tariflerine gelince:

1. Rivâyet Tefsiri: Kur'ân'ı, Fatiha Suresi'nden başlayarak, Nas Suresine kadar, ayet ayet, sure sure; Kur'ân-ı Kerim, Resûlüllah'ın (asm) sünneti, Sahabe ve Tâbiün sözlerine (kaynaklarına) dayanarak yapılan tefsire, "Rivayet tefsiri" denmektedir. Buna "nakli tefsir" veya "me'sur tefsir" de denilir.

Rivâyet tefsirlerinde, âyetlerin anlamları, kırâat, yani okuma yönleri, hüküm veya teşbih olmaları, nüzul, indiriliş sebepleri, nâsîh ve mensûh (hükümün devam edip etmediği) hususları da bildirilir.

Ayrıca, geçmiş ümmetler ve onlarla ilgili âyetler hakkında da teferruatlı bilgiler verilir.

Meşhur rivâyet müfessirleri ve tefsirlerinin isimleri şöyledir:

- 1-İbn Cerîr et-Taberî: Câmiu'l-Beyân an Tefsiri'l-Kur'ân.
- 2-Ebu'l-Leys Semerkandî; Tefsîru Ebi'l-Leys.
- 3-El-Vâhidî: El-Vecîz fi Tefsiri'l-Kur'âni'l-Azîz.
- 4-El-Begavî: Meâlimu't-Tenzîl.
- 5-İbn Atiyye: El-Muharraru'l-Vecîz fi Tefsiri Kitâbi'l-Azîz.
- 6-İbn Kesîr: Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm.
- 7-Celâleddin es-Suyutî: Ed-Dürrü'l-Mensûr fi't-Tefsîr bi'l-Me'sûr.

2. Dirâyet Tefsiri: Dirâyet tefsiri, yalnızca rivâyetlerle sınırlı kalmayıp Arap dili ve edebiyâtı, dinî, felsefî, fenni, sosyal ilimler ile çeşitli müsbet ilimlere dayanılarak yapılan tefsirdir. Buna, "işari, rey ile tefsir, ma'kûl tefsir" de denir.

"İşari, rey ile tefsir, ma'kûl tefsir" yapan müfessirler, Kur'ân, Hadis (Sünnet-i Seniyye), Sahabe-i Kiram ve Tabiin mevzularında da geniş bilgi-

*Dirâyet tefsiri,
yalnızca
rivâyetlerle sınırlı
kalmayıp Arap
dili ve edebiyâtı,
dinî, felsefî,
fenni, sosyal
ilimler ile çeşitli
müsbet ilimlere
dayanılarak
yapılan tefsirdir.*

Risale-i Nur;
her şeyi hikmetle
beyan eden
Kur'ân'ın i'câzı
sırrıyla onun
mu'cizeliğini
gösteren; ispata
dayanan; geleceği
aydınlatan;
"işâri/dirâyet"
tefsirlerin en
kuvvetlisi ve en
kıymetlisi; fen,
sosyal ve manevî
bütün ilimleri
tevhid ederek
yapılmış bir
tefsirdir.

ye sahiptirler. Arap edebiyatının inceliklerine, Arapça konuşma şekillerine, Arapça lafızlarının mânâlarına ve delâlet yönlerine, ayetlerin nüzül sebeplerine de vâkıftırlar.

İşari, rey tefsirinde Fatihâ'dan başlayıp Nas Suresine kadar ayet ayet, sure sure tefsir etmemekle beraber, Kur'ân'ın inceliklerini, nüktelerini, esaslarını, özlerini, batını mânâlarını, işaret ettikleri anlamlar ortaya konur. Müfessir; bir âyeti açıklayan bir âyet veya bir hadis bulunmadığında, gayet tabii olarak kendi re'y, görüşü ve içtihadıyla tefsir eder. Ve yine gayet tabii ki, müfessirin, tefsir usûlüne göre, tefsir için şart olan ilimleri öğrenmiş olmalıdır.

Bazı Meşhur Dirayet Tefsirleri şunlardır:

1. Fahrüddin er-Râzî, Mefâtihu'l-ğayb.
2. el-Beydâvî, Envâru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vil.
3. en-Nesefî, Medâriku't-Tenzil ve Hakâiku't-Te'vil.
4. Ebû's-Suûd, İrşâdu'l-Akli's-Selim ile Mezâye'l-Kitâbi'l-Kerim.
5. el-Alûsî, Ruhû'l-Maânî fi Tefsiri'l-Kur'ân'il-Azîm.
6. Bediüzzaman Said Nursî, Risale-i Nur Külliyyatı

Dirayet tefsiri olarak Risale-i Nur, Kur'ân-ı Kerim'i baştan ayağa tefsir eder.

Risale-i Nur; her şeyi hikmetle beyan eden Kur'ân'ın i'câzı sırrıyla (Ayetü'l-Küb râ, s.192.) onun mu'cizeliğini gösteren; (Barla Lâhikası, s. 9) ispata dayanan; geleceği aydınlatan; "işâri/dirâyet" tefsirlerin en kuvvetlisi ve en kıymetlisi; (Şuâlar, s. 65, 577, 368.) fen, sosyal ve manevî bütün ilimleri tevhid ederek yapılmış bir tefsirdir.

• İşaratü'l-İ'caz'da olduğu gibi, eğer bütün ayetleri tefsir etseydi, 70 cild olacaktı.

• Tekrarlar hariç, 626 âyet-i kerime, 1075 hadis-i şerif yer almaktadır.¹⁰ Ancak, öyle bir üslupla te'lif edilmiş ki, her sözü, her mânâsı, her yorumu mutlaka bir âyete, bir hadîse dayanır. Sûre ve âyet numaraları belirtilmemiş, ama, mânâ olarak her âyet tefsir edilmiştir.

• Hem Risâle-i Nur'da birçok hükümlü beyan ve ifâdeler, zâhiren şu şu âyetlerdendir, denilmesine rağmen-ekseriyet-i mutlaka ile-o gibi hükümlerin her biri bir veya birkaç âyetin mânâlarının terkibidir.

• Bediüzzaman: "Ben bir Risâlenin te'lifine başladığım zaman iki yüz âyât-ı Kur'âniye imdadıma geliyordu." diyerek bu duruma işaret eder.¹¹

Meal (tercüme) ve tefsir

Meal, Kur'ân'ı Arapçadan, motamot başka bir dile çevirmektir. Kur'ân'ın ise, gerçek tercümesi yapmak mümkün değildir. Zaten dilciler tarafından kabul edilen kesin bir hakikat vardır: Hiçbir dil, motamot başka bir dile tercüme edilemez. Buna dillerin gramer yapısı, edebî yönü, kendi kültür yapılarına has deyimler müsaade etmez. Dolayısıyla tercümede büyük ka-

10. Abdülkadir Badıllı, *Risâle-i Nur'un Kudsi Kaynakları*, Envar. Neş., 1994, İst., s. 10

11. Abdülkadir Badıllı, *Risâle-i Nur'un Kudsi Kaynakları*, Envar. Neş., 1994, İst., s. 13

yıplar yaşanır. Nerede kaldı, belâgat ve fesahat, gramer yönünden de baştan ayağa mu'cize olan Kur'ân tam olarak tercüme edilebilsin!

Kelâm-ı Ezel'den gelen Kur'ân Kelâmullah'tır. Bitmez tükenmez bir hazinedir. O, beşer kelâmı gibi, has bir fitrata, özel bir zamânâ, hususî bir mesleğe veya meşrebe bakmıyor. Zaman şeridine takılan asırların arkasında bulunan bütün beşerî tabakalara, milletlere, sınıflara, mesleklere, meşreple-re, bölgelere, coğrafyalara, zevklere, renklere, mizaçlara hitap ediyor. Herkese cevap veriyor; her türlü ihtiyaçlarını karşılıyor. Bundan dolayıdır ki, mânâsı umûmî, küllî ve bütün asırları taramaktadır. Bütün ilimlere hâvidir ve onlara menfez açmaktadır.

“Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyân, mefahimiyle (anlaşılan mânâ ve mefhum-larıyla), mânây-ı sârihiyle, ifâde-i hakaik ettiği gibi, üslûplarıyla, hey'atıyla (bütünüyle, her yönüyle) çok maânî-i işârîyeyi dahi ifâde ediyor. Her bir âyetin çok tabaka-i mânâları var. Kur'ân, ilmi muhitten geldiği için, bütün mânâları murad olabilir. İnsan cüz'î fikri ve şahsî iradesiyle olan kelâmlar gibi bir iki mânâyâ inhisar etmez.”¹²

Zaten bu sırdandır ki, Kur'ân, 15 asırdan beri tefsir edilmektedir.

Bediüzzaman, Kur'ân'ın 350 bin tefsirinin yapıldığını beyan eder. Yine de, Kur'ân tam olarak çözülebilmemiş değildir. Bu Kur'ân'ın anlaşılmasız bir muamma, zor bir kelâm olmasından değil, her asrı, her devri, her meslek ve meşrebi doyuracak mu'cize olmasındandır. Zaman değiştikçe, ilimler geliştikçe, insanlığın ihtiyacı arttıkça, ondan yeni yeni ilimler, hakikatler keşfedilmektedir. Zîrâ, Kur'ân, bazen ibrikte, hattâ bir damlada deryayı gösterir. Nasıl ki, Allah'ın “kevnî” bir âyeti olan hücrenin, ondan da küçük parça atomun içine girildikçe, pek çok mânâlar açılmıştır. Atomun inceliğine daldıkça, derinliğine ulaştıkça daha derin alemlere dalınmıştır.

Bir kelime ne kadar mânâ ifade eder? “Okul ve üniversite”, birer kelimedir. Keza, “ev”, iki harften müteşekkil bir sözcüktür. “Okul, üniversite ve ev”in içinde ne kadar eşya varsa o kadar mânâlar vardır!.. Ayrıca, eşya/madde arasında direkt veya dolaylı olarak binlerce anlam bağlantıları mevcuttur. “Okul, üniversite ve ev” sözcüklerini kullanınca hem doğrudan, hem de dolaylı mânâları kast ederiz.

Teşriî veya Kelâmî âyeti Kur'ân ve onun âyetleri de böyledir. Denizlerin derinliklerindeki ince-mercan ve yakutlar gibi... Bundandır ki, “Harf ilmi âlimleri, Kur'ân'ın her bir harfinden bir sayfa kadar eser meydana getirdiklerini söylerler.” (Sözler, s. 407.) Özetle, Kur'ân'ın tam tercümesi mümkün değildir.

Sûrelerin başındaki “huruf-u mukattaa” dahil, bütün ayetlere, İlâhî hakikatler, şifreler yerleştirilmiştir. Elbette meâl, tercüme hiçbir zaman o mânâları vermez, veremez. “Yaş ve kuru ne varsa apaçık bir kitapta yazılan” (En'am Suresi, 59.) küllî ve umûmî olan Kelâm-ı İlâhî, elbette taşıdığı derin hakikatler, “meal/tercüme” ile verilemez, mânâsı tam anlaşılmaz. Ancak, Kur'ân'ın çok geniş bir meal ve tefsiri yapılabilir.

*Sûrelerin başın-
daki “huruf-u
mukattaa” dahil,
bütün ayetlere,
İlâhî hakikatler,
şifreler yerleştiri-
lmıştır. Elbette
meâl, tercüme
hiçbir zaman o
mânâları vermez,
veremez.*

Beşerî kelimeler,
bu kadar zengin
mânâları
ihtivâ ederse,
İlâhî kelimeler,
binlerce mânâyı
barındırmakta ve
kast etmektedirler.
Her biri zamanı,
yeri, meslek ve
meşrebine göre o
mânâ açılır.

Bir kelimedede en az 30 mânâ

Arapça; fasih, belîğ ve nahvî bir lisanıdır. Bir kelimenin pek çok mânâsı, anlamı vardır. Kur'ân harfleri, bağlaçları, edatları, atıfları yerlerine göre, çeşitli mânâlar alırlar. Nasıl ki, Allah'ın yaratmış olduğu kevnî kelime olan bir çekirdekten, tohumdan binlerce tohum, ağaç ve meyve meydana geliyorsa, Kelâm-ı Ezelîden gelen bir Kur'ân harfinden, yüzlerce mânâ çıkabilir. Bu, aklın haricinde değildir. Her an gözümüz önünde cereyan eden hâdiselerdendir.

Diğer yandan Kur'ân, Kalamullah olduğundan, her bir kelimesi, zaman, mekân, fert, toplum, şart ve durumlara göre mânâ kast eder. Zâten, mu'cizeliğinin, cihanşumullüğünün bir yönü de budur. Meselâ, "din" kelimesinin 30 mânâsını verir lügatlar: Din, İslâm, şeriat, millet, âdet, hâl, siyaset, hesap, kahr, galebe, istilâ, mâlik-aziz olmak, verâ, takvâ, masiyet ve ikrah, hizmet, hüküm, kaza, ihsan, sîret, yol, tedbir, tevhid, melik, mülk, birisini hoşlandığı şeye sevk etmek.

Tercüme/meâlde girildiği vakit, bu anlamlardan yalnızca birisi, veya parantezle bir ikincisi dikkate alınacaktır. Peki, diğer 28 anlâm ne olacaktır? Fasih, belîğ ve nahvî bir dil olan Arapça başka bir dile motamot tercüme edilemez. Edildiği takdirde, çok eksik ve yanlış anlamalar ortaya çıkmaktadır. Meselâ, "Ba'de harabi'l-Basra!" bir deyim olarak dilimize, kültürümüze girmiştir. Bunun birebir tercümesi, "Basra harap olduktan sonra" şeklindedir. Böyle bir tercümeden, herhangi bir mânânın çıkmadığı açıktır. Bu söz, ancak, "İş işten geçtikten sonra" diye tercüme edilmeli ve ona göre yorumlanmalıdır.

Tercüme, yâni meâlde bunları yansıtmak imkânsızdır. Ya geniş açıklamalı bir tercüme yapmalı veya tefsir dediğimiz geniş bir yorum. Tercüme ile iktifa edildiği takdirde, bir veya iki mânâ verilecek, sair noktalar anlaşılacaktır. Yani, donuk, sönük, kısır, dar bir anlam ortaya çıkacaktır.

Edebiyatta, bir kelimeyi, iki-üç mânâda kullanmaya "tevriye" denir. Meselâ, "Sordum nigârı, dediler 'ahbab/sem-t-i Vefâ'da doğru yoldadır" beytinde, Vefa semtindeki Doğru Yol caddesi ve sevgilinin de "ıffetli ve doğru" olduğunu kastedilir.

"Geçmiş zaman olur ki, hayâlî cihan değer" cümlesiyle, şâir, hem "Hayâlî" mahlasının, hem de cihana eş değer olduğunu aynı zamanda anlatmak istemektedir.

Türk Dili ve Edebiyatı Profesörü Nihad Sami Banarlı, "gönül ve düşmek" gibi Türkçe kelimelerin dahi, 150'yi aşkın mânâlarda kullanıldığını yazmaktadır. "Türkçe'nin Sırları" isimli kitabında bununla ilgili örnekler verilir.

Elbette, beşerî kelimeler, bu kadar zengin mânâları ihtivâ ederse, İlâhî kelimeler, binlerce mânâyı barındırmakta ve kast etmektedirler. Her biri zamanı, yeri, meslek ve meşrebine göre o mânâ açılır.

İşte bu sırdandır ki, Kur'ân'ı tercüme edip meâlini vermek, onu tâm mânâsıyla yansıtmaz, yansıtamaz. Ona sadece meal ve tercüme gözüyle bakanlar, bu ince sırları anlayamayacakları için, onu eksik görürler. Bu da, tercüme ve meal taraftarlarına müthiş ve ağır bir vebâl yüklemektedir.

Risale-i Nur Kur'an'ın meal/tercümesinin tecdid

Risale-i Nur'da, Kur'an'ın "mealinin nasıl yapılacağına dair pek çok ölçüler, kaideler verilmiştir. Yani, "meal nasıl yapılmalıdır?" hususu da tecdid edilmiştir. Orijinal cümleleri aynen aktaralım:

Meselâ, "Elhamdülillah" bir cümle-i Kur'âniyedir. Bunun en kısa mânâsı, ilm-i nahiv ve beyan kaidelerinin iktiza ettiği şudur:

"Ne kadar hamd ve medih varsa, kimden gelse, kime karşı da olsa, ezelden ebede kadar hastır ve lâyıktır o Zât-ı Vâcibü'l-Vücuda ki, Allah denilir."

İşte, "Ne kadar hamd varsa" el-i istiğrakten çıkıyor.

"Her kimden gelse" kaydı ise, hamd masdar olup fâili terk edildiğinden, böyle makamda umumiyeti ifade eder.

Hem mef'ülün terkinde, yine makam-ı hitâbîde külliyyet ve umumiyeti ifade ettiği için, "her kime karşı olsa" kaydını ifade ediyor.

"Ezelden ebede kadar" kaydı ise, fiilî cümlesinden ismî cümlesine intikal kaidesi sebat ve devama delâlet ettiği için, o mânâyı ifade ediyor.

"Has ve müstehak" mânâsını, lillâh'taki lâm-ı cer ifade ediyor. Çünkü o lâm ihtisas ve istihkak içindir.

"Zât-ı Vâcibü'l-Vücut" kaydı ise, vücub-u vücud, ulûhiyyetin lâzım-ı zarurîsi ve Zât-ı Zülcelâle karşı bir ünvan-ı mülâhaza olduğundan, lâfzullah sair esmâ ve sıfâta câmiyyeti ve İsm-i Âzam olduğu itibarıyla, delâlet-i iltizamiye ile delâlet ettiği gibi, "Vâcibü'l-Vücut" ünvanına dahi o delâlet-i iltizamiye ile delâlet ediyor.

İşte, Elhamdülillâh cümlesinin en kısa ve ulema-yı Arabiyece müttefekun aleyh bir mânâ-yı zâhîrîsi şöyle olursa, başka bir lisana o icâz ve kuvvetle nasıl tercüme edilebilir?¹³

Risale-i Nur, aynı zamanda Din Psikolojisi tefsiridir

Risale-i Nur'un tecdit yönünü en kapsamlı bir şekilde ifade edebilecek kelime, "din psikolojisi"dir. Ülkemizde ve İslâm aleminde din psikolojisi ile ilgili çalışmalar hangi safhadadır? Risale-i Nur nasıl bir din psikolojisi eseridir? Bu suallerin cevaplarını sağlıklı bir şekilde verebilmemiz için sahanın uzmanı Prof. Dr. Hayati Hökelekli'nin çok önemli bir tespitini dikkate almamız isabetli olacaktır:

"Araştırmalar daha çok dini gelişim psikolojisi konusunda yoğunlaşmış bulunmaktadır. Yapılan araştırma ve çalışmaların sayısı oldukça sınırlı, bu alanda çalışan elemanlar da oldukça azdır. Dolayısıyla bu alanda henüz yeterli bir bilgi birikimine ulaşılabilmemiş değildir. Araştırmacıların ortaya koydukları bilgilerin çoğu, tasviri tanımlayıcı bir niteliktedir ve Batılı bilim adamlarının görüşlerini tekrarlamaktadır. Bu alanda, İslâm'ın kendi değerlerini esas alan kavram ve teorilerin geliştirilmesine ve araştırma konularının buna göre belirlenmesine ihtiyaç vardır."¹⁴

Araştırmacıların ortaya koydukları bilgilerin çoğu, tasviri tanımlayıcı bir niteliktedir ve Batılı bilim adamlarının görüşlerini tekrarlamaktadır. Bu alanda, İslâm'ın kendi değerlerini esas alan kavram ve teorilerin geliştirilmesine ve araştırma konularının buna göre belirlenmesine ihtiyaç vardır."

13. Bediüzzaman Said Nursî, *Mektubat*, Yeni Asya Neşriyat, İst. 2001 s. 384

14. Hayati Hökelekli, *Din Psikolojisi*, TDV Yay, 2005, s. 59

Bediüzzaman
"Vahiy dilini,
Kur'ân dilini,
İslâm ilimleri
(tefsir, hadis,
kelam, fıkıh,
tasavvuf, ahlâk,
ruhiyat/psikoloji),
içtimaiyat/
sosyoloji vs., vs.)
literatüründeki
orijinal kelime
ve mefhumları,
özel tabirleri ihya
etmiştir. Böylece
Müslümanları
asli dilleriyle,
yani, 1500
yıllık İslâm
kaynaklarıyla
buluşturmuş,
barıştırmıştır.

Özellikle, "Din psikolojisi alanında, İslâm'ın kendi değerlerini esas alan kavram ve teorilerin geliştirilmesine ve araştırma konularının buna göre belirlenmesine ihtiyaç vardır." cümlesinin altını kalın çizgilerle çizmemiz gerekir.

Risale-i Nur'un baştan ayağa bir din psikolojisi eseri olduğunu söyleyebiliriz. O evvela, ruhumuz, duygularımız, his ve latifelerimizin de psikolojik hallerini keşfeder. Rûhumuzun şubeleri (akıl, kalp, vicdan, zihin, nefis) nasıl çalışır? Mahall-i iman, mahall-i duygu (iman ve duygu üretim merkezi) olan kalp nedir, nasıl işletilir, nasıl körelir? Aklı, kalbi, hafızayı, zekâyı, hayâli nasıl geliştirebilir, nasıl kullanabiliriz? Bunların ibadetleri nelerdir? Dimağ/beynin bölümleri (hayal, hafıza, akıl, zeka, idrak/algı, his, marifet, irâde, şuûr/bilinç) nedir? Beynin bilgi üretme merhaleleri ve sonuçları nelerdir?

Niyetin, nazar, vicdan, kerametın oluşumu ve sonuçları nelerdir? İman esaslarının psikolojisi, İslâm şartlarının ve sair ibadetlerin psikolojisi, ahlâkın psikolojisi, ukubat (ceza hukuku sisteminin) psikolojisi, sevap ve günah psikolojisi... bu vb. bir çok soru ve mesele Risale-i Nur'un kendine has psikolojik yöntemleriyle ele alınır.

Bediüzzaman, sadece nazariyatta (teoride) bırakmaz: Rûhun yüce, ulvî duygularını geliştirme; menfi/olumsuz hasletleri kanalize etmenin formüllerini öğretir; İhlas ve Uhuvvet risalelerinde olduğu gibi. Dolayısıyla bu eserler bir yönüyle baştan ayağa rûh/duygu, zihin, zekâ, ferdi/bireysel gelişme, yani, psikoloji teknikleri öğretisidir, denilebilir.

Risale-i Nur, lisanda da tecdid yapmıştır

Risale-i Nur, aynı zamanda İslâm medeniyeti dilinde de tecdid yapmıştır.

"Vahiy dilini, Kur'ân dilini, İslâm ilimleri (tefsir, hadis, kelam, fıkıh, tasavvuf, ahlâk, ruhiyat/psikoloji), içtimaiyat/sosyoloji vs., vs.) literatüründeki orijinal kelime ve mefhumları, özel tabirleri ihya etmiştir. Böylece Müslümanları asli dilleriyle, yani, 1500 yıllık İslâm kaynaklarıyla buluşturmuş, barıştırmıştır.

İslâm medeniyeti dilini ihya ederken birkaç ana yenilik getirmiştir:

1-Yalnızca Kur'ân'ı (başta Esmâ-i Hüsna olmak üzere) tefsir, hadis, kelam, fıkıh, tasavvuf, ahlâk vs. gibi İslâm ilimleri literatüründeki kelime ve mefhumları kullanmıştır.

2-Bu dili öğrenmek için medrese, kurs, eğitim merkezi gibi başka bir mekân ve zaman öngörmemiştir. Evimizi, iş yerimizi, bağımızı-bahçemizi medrese, okul, eğitim merkezi, tekve ve zaviyeye çevirmiştir. Dağ başlarını ve hatta hapisaneleri de medreseye çevirmiştir.

3-Kur'ân, hadis ve İslâm ilimleri literatüründeki kelime ve mefhumları öğrenmek için herhangi bir öğreticiye, hocaya, müderrise, öğretmene ihtiyaç yoktur. "Risale-i Nur'un hocası Risale-i Nur'dur."

4-Risale-i Nur'un dili cihanşümuldür. Hitabı, özelde bireye, Müslüman'a,

genelde aileye, topluma ve bütün insanlığadır.

5-Yabancı kültür istilasını önlemiş; Müslümanları, kendi bedii ve ebedi lisan ve kültürleriyle baş başa bırakmıştır. Meselâ, “Güneşi ve ayı emrine boyun eğdirdi” (Ra’d Suresi, 2.) mealindeki ayetleri yorumlarken, “Had-siz büyük, geniş, hâli, boş...” (Mektûbât, s. 400.) kelimelerini kullanarak, “hâli”nin, “boş” demek olduğunu bize öğretir. Aynı sayfada, “O boş ve hâli tevehhüm edilen semâvat dahi, melâikelerle, ruhanîlerle doldu, şenlendi” diyerek, “boş”u önce, “hâli” kelimesini de sonra tekrarlayarak âdeta hafızamıza kazır. Risale-i Nur baştan ayağa böyle bir lisan kurgusuyla örülmüştür.

Cihanşumul bir dil

Risale-i Nur’un en önemli yeniliği, dilinin cihanşumul olmasıdır. Risale-i Nur’un dili, “mahiyet ve muhatabiyet” bakımından cihanşumuldür, yenidir ve orijinaldir. Şöyle ki:

-Manevî (Tefsir, hadis, kelim, fıkıh, tasavvuf, ahlâk, siyer, vs)

-Sosyal (psikoloji, sosyoloji, pedagoji, eğitim, felsefe),

-Fen ilimleri (tıp, astronomi, fizik, kimya, biyoloji vs) harmanlanarak yediden yetmişe herkese seslenilir.

İkincisi, Risale-i Nur’un dili, akla, kalbe/gönle, his ve latifelere hitap eder. Ayrıştırıcı, gerginleştirici, boğuşturucu, diğerini yıpratmakla beslenen siyaset ve şiddet dilini kullanmaz. Gönül dilini kullanır.

İnsanın mahiyetini, “geçmiş, şimdiki ve gelecek zamanı” tahlil ederek içinde bulunduğu halini anlatarak ona ulaşır: “Ey insan, senin mazi ve müstakbelin akıl cihetiyle bir derece gaybîlikten çıkmasıyla, setr-i gaybdan hayvana gelen istirahatten tamamen mahrumsun. Geçmişten çıkan teessüfler, elim firaklar ve gelecekte gelen korkular ve endişeler, senin cüz’î lezzetini hiçe indirir. Lezzet cihetinde yüz derece hayvandan aşağı düşürür.

“Madem hakikat budur. Ya aklını çıkar at, hayvan ol, kurtul. Veya aklını imanla başına al, Kur’ân’ı dinle, yüz derece hayvandan ziyade ve fâni dünyada dahi sâfi lezzetleri kazan.” (Asa-yı Musa, s. 19.) der. Böylece fert, aile, toplum ve bütün insanlığa seslenir.

Risale-i Nur’un cihanşumul dili, insanlığı birbirini tanımaya, kabul etmeye, kaynaşmaya, yardımlaşmaya, sevgiye davet eder. Risale-i Nur’un dili çatışmacı değil, barışçıdır. Hangi din, hangi ülke, hangi etnik gurup, hangi meslek ve meşrepten olursa olsun, tüm insanlığı muhatap alır.

Risale-i Nur, dildeki bu tecdidıyla ve üslubuyla herkese ulaşmıştır. İşte bundan dolayıdır ki, Risale-i Nur, önce “sadeleştirme” adı altında bir tahribata uğramış, orijinalliyi bozulmak istenmiştir; ancak Kur’ân’ın malı olan Risale-i Nur’un kudsiyeti, kudreti, cihanşumüllüğü bütün engelleri ve tuzakları aşacak niteliktedir.

Risale-i Nur’un dili, akla, kalbe/gönle, his ve latifelere hitap eder. Ayrıştırıcı, gerginleştirici, boğuşturucu, diğerini yıpratmakla beslenen siyaset ve şiddet dilini kullanmaz. Gönül dilini kullanır. Risale-i Nur’un cihanşumul dili, insanlığı birbirini tanımaya, kabul etmeye, kaynaşmaya, yardımlaşmaya, sevgiye davet eder.

